

พิธีกรรมการบำบัดโรคของชาวพุทธไทเขินลุ่มน้ำขาน

THE RITUAL THERAPY OF TAI KHEUN BUDDHIST IN KHAN BASIN

พระปารวต ฐิตโสภโณ (ปัญญาเจริญ)*

Phra Parawat Thitasophano (Panyajarean)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนชาวพุทธไทเขินลุ่มน้ำขาน และเพื่อศึกษาพิธีกรรมการบำบัดโรคของชาวพุทธไทเขินลุ่มน้ำขาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ พระสงฆ์ มัคทายก หมอพื้นบ้าน และประชาชนชาวบ้าน จำนวน ๔๕ ราย และผู้ให้ข้อมูลทั่วไปได้แก่ ผู้ป่วยที่ได้รับการบำบัด หรือผู้ที่เคยรับการบำบัด และประชาชนผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน ๓๐ ราย ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ด้านของบริบทชุมชนพบว่า ชาวไทเขินลุ่มน้ำขานได้อพยพมาจากเชียงตุง เนื่องจากความไม่สงบของบ้านเมือง และการแสวงหาที่อยู่ใหม่ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ สภาพพื้นที่หมู่บ้านเป็นพื้นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำขานไหลผ่าน ปัจจุบันสภาพแวดล้อมมีความเปลี่ยนแปลงไปแม่น้ำขานเริ่มแห้ง ต้นไม้สักและต้นไม้หนาลดน้อยลง เนื่องจากประชาชนตัดไปสร้างบ้านเรือน

การบำบัดโรคพบว่ามี ๙ พิธีกรรม ได้แก่ พิธีกรรมสูตรกัณฑ์บาตร พิธีกรรมสืบทอดอายุ พิธีกรรมส่งเทวดา ๙ หมู่ พิธีกรรมบูชาข้าวลาดเคราะห์ พิธีกรรมส่งพ่อเกิดแม่เกิด พิธีกรรมส่งชนหน้าชนหลัง พิธีกรรมส่งปู่แฉกย่าแฉก พิธีกรรมส่งเคราะห์นระรา และพิธีกรรมช้อนขวัญ-ฮ้องขวัญ ซึ่งพิธีกรรมต่างๆ นี้ ส่วนใหญ่ใช้กับเด็ก ใช้กับผู้ที่มีอุปนิสัยไม่ดี ผู้ที่ถูกทำนายนายทายทัก หรือผู้ที่มีอาการป่วยเรื้อรัง มีการใช้บทสวดมนต์ มีการใช้คาถาและมีการใช้น้ำบำบัดโรค มีการให้ทำทานและรักษาศีล การระลึกถึงพระรัตนตรัย การใช้สมุนไพรและการงดของแสลงเช่นเดียวกับในพระพุทธศาสนา ผลการรักษาโรคทางร่างกายและทางจิตใจพบว่า ส่วนใหญ่มีอาการทุเลาลง ผู้ประกอบพิธีกรรมมีกระบวนการที่หลากหลาย และมีเครื่องมือที่ใช้ประกอบพิธีกรรมการบำบัดบางอย่าง เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : ชาวพุทธไทเขิน, การบำบัดแนวพุทธ, ผู้ประกอบพิธีกรรม

ABSTRACT

This Thesis as a qualitative research entitled, "The Ritual Therapy of Tai Kheun Buddhists in Khan Basin", consists of two objectives: 1) to study the context of the Tai Kheun Buddhist communities in Khan basin, and 2) to study the ritual

* นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. อีเมล: parawatt99@gmail.com

treatment of disease of Buddhists. Those who provide the data are 45 monks, the ritual leaders, the traditional healers (therapist) and the local scholars. There were 30 main informed participants of the recent or former treated patients who have participated in the therapeutic ritual.

The result of the first objective found that Buddhist communities in Khan Basin immigrated from Chiang Tung due to the civil war and seek for the new fertile land to settle. The communities in Khan river basin is in lowland along Khan River. Now, the river is dried with less of the tree which was cut to build houses.

Regarding the ritual treatment of disease, it is found that there are three groups of ritual therapist e.g. monks, the ritual leaders and the traditional healers. In this research, the nine rituals are studied namely the *suttakuambāta* rite, the *suebjātā* rite, the nine groups of gods offering, the food-offering of fate decreasing rite, the former fathers and mother offering, the *Connā-conlang* offering, the offering to THAN grandfather and grandmother, the nine celestial bodies rite and the *SonKwan – HongKwan* rite. These different rituals are mainly performed to children, the accident victims, the misfortune fate or the chronic ill-one. The verses of chanting are used to make the holy water. On the ritual, they inaugurate to give offerings to the Triple Gem, preserve the five precepts, and make offering for ill relieving. Food charity not only for monks but for all also. The herbal medicine is used and food must be only for good health which is not against the Disease and the chanted water is used to heal as the therapy. The ritual performer performs the multiple methods for the purpose and all the above therapeutic rituals are linked to the principles of Buddhism.

Keywords: Buddhists Tai Kheun, Buddhist Therapy, The master of Ceremony

๑. บทนำ

ภาวะความเจ็บป่วยของมนุษย์ จัดว่าเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งของชีวิต หากมนุษย์มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ปราศจากการเจ็บป่วย จะสามารถทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์แต่เมื่อเกิดการเจ็บป่วย มนุษย์จะแสวงหาการบำบัดโรคให้หายเป็นปกติ ถึงแม้ว่าภาวะความเจ็บป่วยนั้น เป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ถึงเรื่อง การแก่ การเจ็บ การตาย ของมนุษย์ เป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้^๑ พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความเจ็บป่วยไว้ ๒ ประเภท ได้แก่โรคทางกาย และโรคทางใจ^๒ ซึ่งโรคทางกายนั้นมีสมุฏฐาน มาจากสาเหตุหลายประการ เช่น เกิดจากดี เสมหะ ลม ไข้สันนิบาต ฤดูแปรปรวน การบริหารไม่สม่ำเสมอ การใช้ความเพียรเกินกำลัง ผลของกรรม หนาว ร้อน หิวกระหาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ ธาตุ ๔ ไม่สมดุล^๓ การไม่ปริมาณในการบริโภค การถูกสัมผัสจากเลื้อยbungและสัตว์เลื้อยคลาน การถูกทำร้าย และการมีอายุมาก ส่วนสมุฏฐานของการเกิด

^๑ อิง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๙๙-๑๐๐.

^๒ อิง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๕๗/๒๑๗.

^๓ อิง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๑/๑๗.

โรคทางใจ ซึ่งเกิดจากกิเลส ตัณหา ครอบงำจิตใจได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง^๔ นอกจากนั้น ยังพบว่าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงวิธีการบำบัดโรคหรือการดูแลสุขภาพไว้หลายวิธี เช่น การบริโภคอาหาร การใช้ความร้อน การใช้สมุนไพร (เภสัช ๕)^๕ การออกกำลังกาย การบริหารจัดการ การผ่อนคลาย อิริยาบถและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการใช้หลักธรรมต่าง ๆ เช่น หลักพรหมวิหาร ๔ หลักสติปัฏฐาน ๔^๖ หรือหลักอิทธิบาท ๔ และการใช้พุทธมนต์ เช่น โพชฌงค์ ๗^๗ เป็นต้น

ในดินแดนล้านนามีชาติพันธุ์หลายกลุ่ม และมีวิถีชีวิตของตน ที่บ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะของสังคมชุมชนนั้น ๆ เช่น ชาวไทลื้อ ชาวไทเขิน ชาวไทยวน ชาวไทใหญ่ ฯ ส่วนใหญ่ ชาติพันธุ์หลายกลุ่ม นั้นนับถือศาสนาพุทธเป็นหลักร่วมกับการนับถือผีเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ อาศัยพิธีกรรมบวงสรวง เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยปกป้องคุ้มครองดูแลให้ชีวิตดำเนินได้อย่างปกติสุข นอกจากนี้ยังพบว่า ชาวล้านนาที่มีความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์มาก่อนทำให้พิธีกรรมมีลักษณะเป็นการยึดถือสิ่งเหนือธรรมชาติ^๘ โดยชาติพันธุ์หลายกลุ่มนี้ ต่างมีเอกลักษณ์เฉพาะตนไว้ประกอบด้วย ภาษา ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี ภูมิปัญญาโดยมีการรักษาวรรณธรรมดั้งเดิมของตนไว้

ความเชื่อในเรื่องของความเจ็บป่วยชาวล้านนาเชื่อว่าเป็นเรื่องของกรรมหรือความสัมพันธ์ภายในร่างกาย และความสัมพันธ์ภายนอก เช่น ระหว่างคนกับคน คนกับชุมชน คนกับธรรมชาติ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นต้น ดังนั้นชาวล้านนาจึงมีพิธีกรรมต่างๆ เพื่อดูแลรักษาสุขภาพของคนในชุมชน การทำนายการเจ็บป่วย การขจัดปัดเป่ารักษาอาการเจ็บป่วย การสร้างเสริมกำลังใจ จะเห็นได้ว่าชาวล้านนามีองค์ความรู้ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่บุคคลถึงชุมชน มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติที่ไม่ได้แบ่งแยกออกจากวิถีชีวิต แม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนไปเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ แต่ชาวล้านนาส่วนใหญ่มิยังคงยึดถือปฏิบัติ และรู้จักที่จะเลือกรับวัฒนธรรมมาประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตของตน^๙ ชาวไทเขิน เป็นชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่ถูกวาดต้อนไพร่พลเข้ามาพัฒนาเมืองเชียงใหม่ ในยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง เข้ามาอาศัยอยู่ในล้านนาเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน โดยมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านเรือนตามริมน้ำขาน และลุ่มน้ำขาน ในพื้นที่คือชุมชนที่อาศัยอยู่ลุ่มน้ำขาน ได้แก่ ชุมชนชาวพุทธไทเขินบ้านป่าสัก บ้านต้นแห่นหลวง และบ้านต้นแห่น้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่^{๑๐} โดยชุมชนชาวพุทธไทเขินนี้มีประเพณีวัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม และภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวแม้กระทั่งการประกอบพิธีกรรมการบำบัดโรคก็มีลักษณะเฉพาะตัวอยู่เป็นต้น

^๔ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๕๙., ม.ม. (ไทย) ๑๒/๘๙/๘๓.

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๐-๓๓๖/๔๓-๑๙๗.

^๖ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๔/๓๓๘.

^๗ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๒๒๑., ๓๕๗/๒๕๘., อ.ส.ต.ด.ก. (ไทย) ๒๓/๒๖/๒๑.

^๘ ยุพิน เข้มมุกด์, “ความเชื่อ พิธีกรรม สายใยในวิถีชีวิตล้านนา”, (เชียงใหม่ : แสงศิลป์, ๒๕๕๔), หน้า ๔๐.

^๙ ยิ่งยง เทาประเสริฐ, พิชรา ก้อยชูสกุล และคณะ, “การแพทย์พื้นบ้านล้านนา : ภูมิปัญญาของคนล้านนา”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.leeradio.com/index.php/2013-04-17-10-27-14/8-2013-04-17-17-11-04> [๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๖].

^{๑๐} สงกรานต์ สมจันทร์, วัดป่าสัก : การศึกษาจากเอกสารและศิลปกรรม, (กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์, ๒๕๕๕), หน้า ๕๓.

ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา ในด้านของบริบทในชุมชนและพิธีกรรมการบำบัดโรคของชาวพุทธไทเขินลุ่มน้ำขาน ว่ามีความสอดคล้องกับการบำบัดโรคในพระพุทธศาสนาอย่างไรตลอดถึงการยึดถือปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้อยู่เพราะเหตุใด ในกระแสการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งเป็นการศึกษาความศรัทธาในด้านศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมและพิธีกรรมต่างๆ ที่มีการอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกทางภูมิปัญญาชนของชุมชนชาวพุทธไทเขินลุ่มน้ำขานต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนชาวพุทธไทเขินลุ่มน้ำขาน
๒. เพื่อศึกษาพิธีกรรมการบำบัดโรคของชาวพุทธไทเขินลุ่มน้ำขาน

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อการศึกษาพิธีกรรมการบำบัดโรคของชาวพุทธไทเขินลุ่มน้ำขาน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ประกอบพิธีกรรมการบำบัดโรค ได้แก่ พระสงฆ์ มัคทายก หมอพื้นบ้าน จำนวน ๔๕ รูป/คน (๒) ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General informants) ได้แก่ ผู้ป่วยที่มารับการบำบัดหรือผู้ที่เคยรับการบำบัด ประชาชนผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน ๓๐ ราย

๒. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป และแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (interview guide)

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยลงพื้นที่ค้นหาพระสงฆ์ มัคทายก หมอพื้นบ้าน ผู้ประกอบพิธี และปราชญ์ชาวบ้าน สอบถามข้อมูลส่วนตัวเพื่อตรวจสอบคุณสมบัติให้ตรงกับคุณสมบัติที่กำหนด ผู้วิจัยอธิบายชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย สร้างความสัมพันธ์ และขอความร่วมมือในการวิจัย เมื่อได้รับความร่วมมือผู้วิจัยแจ้งให้ทราบว่าต้องใช้เวลาในการสัมภาษณ์ ๒-๓ ครั้ง ประกอบกับใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล (๑) ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการบรรยายประกอบตารางโดยใช้สถิติร้อยละ (๒) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้านบริบทในชุมชน และพิธีกรรมการบำบัดโรคของชาวพุทธไทเขินลุ่มน้ำขาน โดยวิเคราะห์เนื้อหา จัดเก็บแฟ้มข้อมูล โดยการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงบรรยาย มาทำการแยกแยะและจัดหมวดหมู่ข้อมูล

๔. ผลการศึกษา

๑. บริบทชุมชนชาวพุทธไทเขินลุ่มน้ำขาน พบว่า ชาวไทเขินลุ่มน้ำขานได้อพยพมาเนื่องจากสงคราม ความไม่สงบของบ้านเมืองและการแสวงหาที่อยู่อาศัยใหม่ที่มีความสมบูรณ์ สภาพภูมิภาคเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำขานไหลผ่านชุมชน ปัจจุบันสภาพแวดล้อมมีความเปลี่ยนแปลงไป แม่น้ำขานเริ่มแห้งขอด มีการเจาะบ่อน้ำเพื่อใช้ในครัวเรือนและมีการใช้สารเคมีมากขึ้น ต้นไม้สักและต้นไม้ขนาดเล็กน้อยลง เนื่องจากประชาชนตัดไปก่อสร้างบ้านเรือน ชาวพุทธไทเขินส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีเอกลักษณ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวไทเขิน ได้แก่ การทำเครื่องเงิน มีประเพณีที่ปฏิบัติตามความเชื่อของบรรพบุรุษ ได้แก่ ประเพณีเดือน ๔ ประเพณีเดือน ๗ ประเพณีเดือน ๑๐ ประเพณีเดือน ๑๒ และประเพณีแห้วหาบ

๒. พิธีกรรมบำบัดโรคของชาวพุทธไทเขินลุ่มน้ำขาน พบว่า มีผู้ประกอบพิธีกรรมบำบัดโรคอยู่ ๓ กลุ่ม คือ พระสงฆ์ มัคทายก และหมอพื้นบ้าน ในงานวิจัยนี้ศึกษาอยู่ ๔ พิธีกรรม ได้แก่ พิธีกรรมสูตรกัณฑ์บาตร พิธีกรรมสืบทอดอายุ พิธีกรรมส่งเทวดา ๔ หมู่ พิธีกรรมบูชาข้าวลดเคราะห์ พิธีกรรมส่งพ่อเกิดแม่เกิด พิธีกรรมส่งชนหน้าชนหลัง พิธีกรรมส่งปู่แฉนย่าแฉน พิธีกรรมส่งเคราะห์นะรา และพิธีกรรมซ้อนขวัญ-ฮ้องขวัญ ซึ่งพิธีกรรมต่างๆ นี้ ส่วนใหญ่ใช้กับเด็ก ใช้กับผู้ที่มีประสบอุบัติเหตุ ผู้ที่ถูกทำนายทายทัก หรือผู้ที่มีอาการป่วยเรื้อรัง มีการใช้บทสวดมนต์ มีการใช้คาถา และมีการใช้น้ำบำบัดโรคในการประกอบพิธีกรรม เช่น มนต์คาถาใส่น้ำมันต์ โดยใช้บทสวดมนต์ในบทพระปริตร เพื่ออาบหรือประพรม ถือว่าเป็นมงคล มีการให้ทำทาน โดยการทานข้าว ถวายสังฆทาน และรักษาศีล เพื่อให้อาการเจ็บป่วยทุเลาเป็นการบำบัดทุกข์ทางใจ มีการใช้ดอกไม้ ธูป เทียน เพื่อสื่อถึงการระลึกถึงพระรัตนตรัย มีการใช้สมุนไพรและมีการงดของแสลงเช่นเดียวกับในพระพุทธศาสนาที่ให้ภิกษุผู้ป่วยใช้งดเว้นของแสลงต่อโรค ผลการรักษาโรคทางร่างกายและทางจิตใจพบว่า ส่วนใหญ่มีอาการทุเลาลง

๕. บทสรุป

จากศึกษาบริบทชุมชนชาวพุทธไทเขินลุ่มน้ำขาน พบว่า ชาวไทเขินในอำเภอสันป่าตองอพยพมาจากเมืองเชียงตุง และตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ราบลุ่มลำน้ำขาน ได้แก่ หมู่บ้านป่าสัก หมู่บ้านต้นแห่น มีการขยายหมู่บ้านไปอีกฟากหนึ่งของลำน้ำขาน เนื่องจากมีประชากรเพิ่มมากขึ้น และได้ตั้งชื่อใหม่ว่าหมู่บ้านแห่น้อย ทั้ง ๓ หมู่บ้านจึงเป็นเครือญาติกัน มาในรูปแบบพ่อค้าวัวต่าง (ขบวนพ่อค้าที่ใช้วัวเป็นพาหนะต่างผลผลิตมาแลกเปลี่ยน) สอดคล้องกับ สงกรานต์ สมจันทร์^{๑๑} พบว่า บรรพบุรุษชาวไทเขินในอดีต ส่วนใหญ่ถูกพระเจ้ากาวิละ กวาดต้อนมาอยู่ในล้านนา ยุค เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง เมื่อชาวไทเขินมาตั้งถิ่นฐานในล้านนา จึงตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อหมู่บ้านเดิมในแคว้นเชียงตุง ชาวไทเขินในอำเภอสันป่าตองบางกลุ่มยังคงรักษาเอกลักษณ์ของต้นน้ำคือภาษาพูดได้อย่างเหนียวแน่น เช่น หมู่บ้านดงก้า บ้านป่าสัก บ้านต้นแห่น้อย บ้านต้นแห่นหลวง บ้านต้นกอก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของบพิตร วิทยาวโรจน์ และคณะ^{๑๒} พบว่า ชาวไทเขินบ้านต้นแห่น้อยได้อพยพมาจากเมืองเชียงตุง ตั้งแต่สมัยพระเจ้ากาวิละ โดยการดำรงวิถีชีวิตยังคงมีสภาพความเป็นอยู่ที่ใกล้เคียงกับชาวไทเขินที่เมืองเชียงตุง ในอดีตทั้ง ๓ หมู่บ้านส่วนใหญ่มีสภาพภูมิอากาศเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำขานที่ไหลมาจากเขื่อนอำเภอสะเมิง ไหลผ่านชุมชนมีสภาพแวดล้อมอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปแม่น้ำขานเริ่มแห้งขอด อีกทั้งต้นไม้สักและต้นไม้แห่นลดลง เนื่องจากมีการโค่นต้นไม้ไปก่อสร้างบ้านเรือน ปัจจุบันมีการสร้างบ้านเรือนแบบชั้นเดียวได้สูงเนื่องจากมีน้ำท่วมทุกปี ละ ๒-๓ ครั้ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิศาพิมพ์ จันทรพรหม^{๑๓} พบว่า จากสภาพแวดล้อมโดยรวมที่พบในการตั้งถิ่นฐานของชาวไทเขินและชาติพันธุ์อื่นนั้น มีการสรรหาที่ตั้งที่มีความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของชาติพันธุ์

^{๑๑} สงกรานต์ สมจันทร์, วัดป่าสัก : การศึกษาจากเอกสารและศิลปกรรม, (กรุงเทพมหานคร : จรัสสินทวงศ์การพิมพ์, ๒๕๕๕).

^{๑๒} บพิตร วิทยาวโรจน์ และคณะ, “การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา เรือนไทเขินชุมชนบ้านต้นแห่น้อย ตำบลท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่”, *งานวิจัย*, (ม.ป.ท. : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๕๑).

^{๑๓} พิศาพิมพ์ จันทรพรหม, “แนวทางการพัฒนาการแพทย์พื้นบ้านไทเขินในจังหวัดเชียงใหม่”, *งานวิจัย*, (บัณฑิตวิทยาลัย : คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาควิชาพยาบาล, ๒๕๕๓).

มากที่สุด เมื่อเกิดการเจ็บป่วยส่วนใหญ่เข้าพบกับหมอเมือง เพื่อรักษาพยาบาล และมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ นอกจากการนับถือพระพุทธศาสนา แล้ว ยังมีการนับถือเทพเป็นส่วนใหญ่ เพราะเชื่อว่าเทพนั้นจะคอยคุ้มครองรักษาหมู่บ้านให้เกิดความสงบสุข โดยมีการสร้างหอขึ้นไว้บริเวณกลางหมู่บ้าน ในปีหนึ่งนั้นจะมีการเลี้ยงห่อเสื่อบ้านเพื่อเป็นการสักการบูชาต่อเทพ อีกทั้งยังเชื่อว่ามีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับบรรพบุรุษด้วย เมื่อมีการกระทำผิดต่อผีปู่ย่า จะต้องทำพิธีกรรมแก้ไขให้ถูกต้องตามจารีตของชาวไทเขิน

ส่วนด้านพิธีกรรมการบำบัดโรคของชาวพุทธไทเขินลุ่มน้ำขาน พบว่า การบำบัดและวิธีการบำบัดโรคของชาวไทเขินทั้ง ๓ หมู่บ้าน มีความสอดคล้องกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ มีการใช้บทสวดมนต์และคาถาบำบัดในการประกอบพิธีกรรม เช่น มนต์คาถาใส่น้ำมัน การให้ทานและการรักษาโรค โดยการทานขันข้าว ถวายสังฆทาน และรักษาโรคเพื่อให้อาการเจ็บป่วยทุเลา เป็นการบำบัดทุกข์ทางใจ มีการใช้น้ำในการบำบัดโรค ได้แก่ น้ำมัน การกรวดน้ำ เป็นต้น การใช้น้ำมัน คือ น้ำที่เข้าพิธีทางพระพุทธศาสนาเพื่ออาบหรือประพรม เป็นต้นถือว่าเป็นมงคล^{๑๔}

๑. ข้อเสนอแนะให้ประโยชน์ต่อสังคมทั่วไป

๑) ด้านป้องกันโรค พระภิกษุและฆราวาส สามารถนำความรู้จากงานวิจัยไปปฏิบัติ เช่น การรักษาโรค การเข้ากรรมฐาน ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อเป็นการป้องกันโรคทั้งทางร่างกายและจิตใจ

๒) ด้านการรักษาโรค พระภิกษุและฆราวาส สามารถนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้บำบัดโรคได้ เช่น การใช้น้ำมัน การใช้บทสวดมนต์ การใช้สมุนไพร การถวายทานต่างๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก นำมาใช้บำบัดโรคทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ

๒. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยในครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อในพระพุทธศาสนา ที่มีผลต่ออาการเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ

๒) ศึกษาแนวคิดและวิธีการปฏิบัติในด้านการรักษาผู้ป่วย ตามแนวพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก

บรรณานุกรม

คณะทำงานโครงการถอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลเวียงยอง. **พิธีกรรมต่างๆ เล่ม ๑ฉบับ**

ภาษาไทย. ลำพูน : องค์การบริหาร ส่วนตำบลเวียงยอง, ๒๕๕๘.

บพิตร วิทยาวิโรจน์ และคณะ. “การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่าย วัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา เรือนไทเขินชุมชนบ้านต้นแห่น้อยตำบลท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่”. **งานวิจัย, (ม.ป.ท.)** : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

^{๑๔} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : นามิบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๖๒๘.

- พิศำพิมพ์ จันทรพรหม. “แนวทางการพัฒนาการแพทย์พื้นบ้านไทเขินในจังหวัดเชียงใหม่”. งานวิจัย.
บัณฑิตวิทยาลัย : คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคล
ล้านนา ภาควิชาพยาบาลเชียงใหม่, ๒๕๕๓.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ** ราชวิทยาลัย เฉลิมพระ
เกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ, พัชรา ก้อยชูสกุล และคณะ. การแพทย์พื้นบ้านล้านนา : ภูมิปัญญาของคน
ล้านนา.[ออนไลน์].แหล่งที่มา
- ยุพิน เข้มมุกด์. ความเชื่อ พิธีกรรม สายใยในวิถีชีวิตล้านนา. เชียงใหม่ : แสงศิลป์, ๒๕๕๔.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่๒.กรุงเทพมหานคร
: นามิบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖.
- สงกรานต์ สมจันทร์. **วัดป่าสัก : การศึกษาจากเอกสารและศิลปกรรม**. กรุงเทพมหานคร: จรัส สนิท
วงศ์, ๒๕๕๕.